

ELINC

Europees lakwerk in context: Kunsthistorische, technologische en chemische karakterisering van Europees lakwerk in federale collecties

DUUR
 1/10/2013 - 31/12/2017

BUDGET
 937.698 €

PROJECT BESCHRIJVING

Sinds de 16^e eeuw werden voorwerpen met Aziatisch lakwerk uit Azië geïmporteerd in Europa. Door hun immense populariteit werden Europese ambachtslieden gestimuleerd Aziatisch lakwerk te imiteren, met behulp van vertrouwde materialen en technieken, vermits de export van het ruwe lakmateriaal verboden was. Hoewel de basisgrondstoffen sterk verschillen - lak in Azië en natuurlijke harsen in Europa - lijken Europese lakken sterk op hun oosterse equivalent. Ondanks het grote aantal nog beschikbare recepten voor de productie van Europese lakken, wat een weerspiegeling is van talrijke variaties in samenstelling en bereidingsproces, is weinig bekend over de kunsthistorische context waarin Europees lakwerk tot stand kwam, noch over het technologische aspect ervan.

Het "Europees lakwerk in Context" project richt zich op de studie van de technologische geschiedenis van Europese lakken met speciale aandacht voor een geselecteerd aantal objecten uit West-Europa in de collecties van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (KMKG). Drie Belgische partners zijn betrokken in het project: het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), voornamelijk voor alle chemische aspecten; de Universiteit Antwerpen (UAntwerpen), voornamelijk voor alle technologische en fysische aspecten; de KMKG, voornamelijk voor alle kunsthistorische aspecten met betrekking tot de bestudeerde collectie.

Recepten over Europese lakken vormen een centrale rol binnen het onderzoek. Het kunsthistorisch luik is gericht op het zoeken in historische bronnen, waaronder recepten, naar informatie over productielocaties en -processen, en streeft eveneens naar het bekomen van een beter inzicht in de sociaaleconomische omstandigheden waarin Europese lakken tot stand kwamen. De nadruk van het onderzoek ligt op lakwerk uit onze regio tussen de late 16^e en vroege 20^e eeuw, met speciale aandacht voor Antwerpse kabinetten, "Bois de Spa" en meubels uit de Art Nouveau en Art Deco periode.

Hoewel de gebruikte materialen essentieel zijn bij de bereiding van Europese lakken, is de technologie van de lakbereiding van even groot belang, hoewel dit aspect vaak verwaarloosd wordt. Alleen door reconstructies op basis van oude recepten, uitgevoerd door de UAntwerpen, kan het belang van de materiaalkeuze en de procedures, met hun mogelijkheden of beperkingen voor de bereiding van Europese lakken, worden begrepen. De invloed van de ingrediënten en het productieproces op fysische parameters zoals glans, kleur, hardheid enz. zullen worden bepaald, zowel voor versbereide als (kunstmatig) verouderde Europese lakken, en voor een selectie van historische lakken uit de collectie van de KMKG.

Om de studie te voltooien is de chemische karakterisering van de Europese lakken van vitaal belang. Vanuit chemisch oogpunt zijn Europese lakken op elkaar aangebrachte vernislagen met complexe samenstelling op basis van een mengsel van natuurlijke harsen, oplosmiddelen, additieven, pigmenten en/of vulstoffen. Hun identificatie vormt een grote analytische uitdaging. Niet alleen de gelijktijdige aanwezigheid van verschillende (hard-drogende) harsen bemoeilijkt de analyses, maar ook chemische afbraak als gevolg van bereiding van de lak en natuurlijke veroudering draagt bij aan de complexiteit van de analyses. Bovendien zijn slechts kleine monsters van de kostbare kunstwerken beschikbaar voor analyse. Met behulp van (verouderde) testmonsters zal het analytische protocol ontwikkeld worden, voornamelijk gebaseerd op twee analytische technieken: pyrolyse gaschromatografie / massaspectrometrie (Py-GC/MS) en Fourier transformatie infraroodspectroscopie (FTIR). Door deze studies zal een beter inzicht worden verkregen in de chemische veranderingen die optreden bij de bereiding van vernissen en lakken, en als gevolg van veroudering. Tenslotte zullen chemische analyses worden uitgevoerd op historische lakken uit de collectie van de KMKG.

ELINC

Dit project is het eerste grootschalige Belgische onderzoek op dit gebied. Het kan leiden tot belangrijke bevindingen met betrekking tot de handel in en de productie, sociale status en artistieke bronnen van gelakte kunstwerken en meubels. Het voorgestelde project zal de intrinsieke waarde van de Europese lakken valoriseren en zal bijdragen tot een beter begrip van de voorkeuren en appreciaties van onze voorvaders voor kunstwerken en meubels met Aziatisch lakwerk. Meer informatie over de veroudering van lakwerk zal bekomen worden, wat tot betere preventieve conservatie strategieën kan leiden. Op chemisch niveau zal het onderzoek bijdragen tot een beter inzicht in de veroudering van natuurlijke harsen, de belangrijkste ingrediënten in Europese lakken. Deze harsen worden eveneens veelvuldig gebruikt in andere kunst domeinen (bijvoorbeeld als vernis, of voorwerpen gemaakt van harsen, enz.).

Een databank zal worden opgebouwd om het delen en zoeken van informatie vermeld in de recepten, en bekomen tijdens het onderzoek, te vergemakkelijken. De databank is opgevat als werkinstrument, maar zal aan het einde van het project (deels) openbaar gemaakt worden teneinde onderzoek op dit gebied verder te stimuleren. Ook andere kanalen worden gebruikt om bekomen informatie te verspreiden zoals regelmatige publicaties in (peer reviewed) tijdschriften en presentaties op conferenties. Tegen het einde van de 4-jarige onderzoeksperiode zal een workshop wordt georganiseerd om de praktische kennis verkregen over het proces van lakbereiding te delen met specialisten geïnteresseerd in dit domein. Om een nog breder publiek te bereiken, wordt ernaar gestreefd naar het einde van het project toe een tentoonstelling over objecten met Aziatische lakwerk uit de collectie van de KMKG te organiseren, waar ook de wetenschappelijke onderzoeksresultaten gepresenteerd zullen worden.

CONTACT INFORMATIE

Coördinator

Steven SAVERWYNS

Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK)
Departement Laboratoria
steven.saverwys@kikirpa.be

Partners

Charles INDEKEU

Universiteit Antwerpen (UAntwerpen)
Faculteit Ontwerpwetenschappen
charles.indekeu@pandora.be

Emile VAN BINNEBEKE

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (KMKG)
Afdeling Europese Beeldhouwkunst en Meubilair
e.vanbinnebeke@kmg-mrah.be

LINKS

www.kikirpa.be